**Margionių 10-oji akmens amžiaus radimvietė** yra 270 m į PV nuo Skroblaus pralaidos Marcinkonių–Kabelių kelyje, kalvos Skroblaus kairiajame krante, PV šlaite. **Margionių 11-oji akmens amžiaus radimvietė** yra 150 m į PV nuo Skroblaus pralaidos Marcinkonių–Kabelių kelyje, Skroblaus kairiajame krante, kalvos vidurinėje dalyje, ariamuose laukuose. Titnago radiniai įvairialaikiai, datuotini paleolitu ir vėlesniais laikotarpiais. **Margionių 12-oji akmens amžiaus radimvietė** yra 300 m į PR nuo Skroblaus pralaidos Marcinkonių–Kabelių kelyje, Skroblaus dešiniajame krante, ant keliuko tarp ariamo lauko ir sodinto pušyno. Radimvietė datuojama vėlyvuoju paleolitu.

**Tomas Ostrauskas**

**Survey of archeological objects mentioned in L. Kavaliauskas' collection of antiquities, in 1996**

The survey carried out in Varėna district produced 56 Stone Age sites and stray finding sites from late Paleolithic-early Bronze Age.

**Tomas Ostrauskas**

## Akmens amžiaus paminklų žvalgymai Varėnos rajone 1996 ir 1997 metais

1997 m. Varėnos rajone buvo surastos kelios naujos akmens amžiaus gyvenvietės.

**Grūdos ežero 12-oji senovės gyvenvietė** (Marcinkonių s-ja, Ašašninkų k.) yra 1,73 km į PR nuo užtvankos Ašašninkų kaime, Grūdos ežero saloje, vadinamoje Bakanėliu. Apie 30x40 m dydžio ovalo formos saloje buvo ištirti 2 šurfai, aptiktas iki 55 cm storio neolitinės Nemuno kultūros ankstyvojo neolito Dubičių etapo kultūrinis sluoksnis su keramikos ir titnago radiniais. Šurfe salos PR dalyje aptikta pavienių brūkšniuotosios keramikos šukių.

**Kabelių 22-oji senovės gyvenvietė** (Marcinkonių s-ja, Ašašninkų k.) yra 310 m į ŠV nuo užtvankos Ašašninkų kaime, 170 m į V ir PV nuo Kabelių–Ašašninkų kelio tilto per Grūdą, rininės kilmės pailgos uždurpėjusios lomos PV krante. Pastebėjus paviršiuje titnago radinių, buvo ištirti du 1 $m^2$ dydžio šurfai. Aptiktas iki 20 cm kultūrinis sluoksnis; sprendžiant iš titnago radinių (tarp jų ir trikampio širdinio strėlės antgalio) ir keramikos, liesintos mineralinėmis priemaišomis, sluoksnis datuojamas neolito pabaiga–žalvario amžiaus pradžia. Iš paviršiuje surinktų titnago radinių galima manyti, kad gyvenvietė yra nevienalaikė. Gyvenvietė tęsiasi žemumos, buvusios Grūdos ežero įlankos, pakraščiu apie 200 m.

**Katros 2-oji senovės gyvenvietė** (Kaniavos s-ja) yra 3,05 km į PR nuo Rudnios–Paramėlio kelio tilto per Ūlą Krokšlio kaime, 1,85 km į ŠR nuo Krokšlio–Paramėlio kelio tilto per Katrą, 1,15 km į PV nuo Karaviškių kaimo, miško 32 kvartale, buvusio ežero (dabar Katros slėnio Š kranto) iškyšulyje. Iš topografinės ir paleogeografinės padėties įtarus čia galėjus būti senovės gyvenvietę, buvo ištirti 5 1 $m^2$ dydžio šurfai. Aptiktas iki 20–25 cm storio kultūrinis sluoksnis su titnago ir keramikos, liesintos mineralinėmis priemaišomis, fragmentais. Radiniai leidžia gyvenvietę datuoti vėlyvuoju neolitu–ankstyvuoju žalvario amžiumi.

**Akmens 1-oji akmens amžiaus gyvenvietė** (Jakėnų s-ja) yra 300 m į PR nuo Akmens kaimo bažnyčios, Merkio dešiniajame krante, ant maždaug 10 m aukščio viršsalpinės terasos. Pastebėjus patogią paleogeografinę vietos padėtį senovės gyvenvietei, buvo ištirti 4 1 $m^2$ dydžio šurfai. Aptiktas 30–55 cm labai intensyvus kultūrinis sluoksnis su titnago skaldyklos vieta. Sprendžiant iš keramikos, liesintos augalinėmis priemaišomis, fragmentų, gyvenvietė datuojama V–IV tūkstantmečiais pr. Kr. ir skiriama neolitinės Nemuno kultūros Dubičių etapui. Paviršiuje titnago radiniai aptinkami maždaug 200 m ilgio terasos pakraščio ruože.

**Margionių akmens amžiaus titnago kasyklų, dirbtuvių ir gyvenviečių kompleksas** (Marcinkonių s-ja) yra Margionių kaimo ŠR dalyje, Skroblaus kairiojo kranto aukštojoje terasoje ir jos šlaite. 1996 m. rudenį, archeologinių žvalgymų metu, šioje vietoje buvo pastebėta daugybė titnago

skaldos ir skaldytinių, apdirbimo technika sietinų su paleolitinėmis titnago dirbtuvėmis.

1997 m. rudenį buvo atlikti šio archeologijos objekto žvalgomieji tyrinėjimai siekiant išsiaiškinti gyvenvietės pobūdį, kultūrinio sluoksnio išlikimo lygį ir paplitimo ribas. Buvo ištirti 52 šurfai, bendro 60 $m^2$ ploto. Tyrinėjimų metu nustatyta, kad šioje vietoje besitraukiančio ledyno tirpsmo vandenys suplovė kreidos ir žvyro sluoksnius su riedulių horizontais. Tarp jų yra didelis kiekis titnago rieduliukų. Šurfavimo metu buvo rasta paleolitinių titnago kasimo duobių, 1–1,2 m gylio ir gilesnių šachtų. Titnago rieduliukų horizonto slūgsojimo vietose yra ištisinis labai intensyvus skaldyklų kultūrinis sluoksnis, aplink jas aptikta gyvenviečių pėdsakų. Titnago kasyklų, dirbtuvių ir gyvenviečių kompleksas apima apie 800x100–250 m dydžio teritoriją Margionių kaimo ŠR dalyje. Tačiau aplink šią teritoriją yra plati periferinė zona su retesniais radiniais. Žvalgymo darbai buvo labai sudėtingi, nes iš esmės visą paminklo teritoriją apima Margionių kaimo sodybos ir jų sklypai. Surastas titnago kasyklų, dirbtuvių ir gyvenviečių kompleksas yra datuojamas vėlyvuoju paleolitu (X tūkstantmečio pr. Kr. antroji pusė–IX tūkstantmetis pr. Kr.). Beveik visa surinkta titnago medžiaga skiriama Liungbiu-Bromės tipo gyventojų grupėms (pagal pirminio apdirbimo techniką: vienagaliai skaldytiniai, nuo kurių tiesioginio mušimo technika buvo nuskeliamos nuoskalos). 4 vietose buvo aptikta paleolitinei Svidrų kultūrai būdinga dvigalių skaldytinių technika. Keletoje vietų rastos skeltės, nuskeltos nuo vienagalių skaldytinių nuspaudimo technika, ir ovalusis kirvelis rodo, kad šios titnago kasyklos buvo naudojamos ir mezolito bei neolito laikotarpiais.

**Tomas Ostrauskas**

**Survey of Sone Age monuments in Varėna district in 1996–1997**

In the survey conducted in the village of Margionys, Varėna district, a number of sites were revealed: site No 12 of Lake Grūda as well as Akmuo site No 1 from early Neolithic Dubičiai stage of Nemunas culture, Kabeliai site, Katra sites No 2, 22 from the Neolithic period, a complex of late Paleolithic flint mines, workshops.

**Birutė Salatkienė**

## Žvalgomieji tyrinėjimai spėjamoje Saulės mūšio vietoje

Lietuvos kultūros fondo Šiaulių krašto taryba 1994 m. nutarė įamžinti Saulės (Šiaulių) mūšio pergalę, pasiektą 1236 m. Architektė V. Taujanskienė laimėjo Šiaulių krašto tarybos paskelbtą Saulės mūšio įamžinimo konkursą. Pagal šį projektą paminklui buvo paskirtas 3,97 ha sklypas apie 100 m į PV nuo K. Aliulio sodybos Jauniūnų k. (Joniškio raj.). Iš PV sklypą riboja melioracijos kanalas, iš V – kelias į K. Aliulio sodybą, o iš Š ir ŠR – K. Aliulio žemė.

Nors šiame sklype anksčiau nebuvo jokio žinomo archeologijos paminklo, žvalgomuosius tyrinėjimus čia buvo būtina atlikti. Pirma, K. Aliulio žemėje yra senkapiai (IP 1230A), todėl reikėjo patikrinti, ar jų dalis neįeina į būsimo paminklo plotą. Antra, spėjama, kad Mūšos ir Tautinio santakos aplinkoje 1236 m. galėjo būti įvykęs Saulės (Šiaulių) mūšis. Nors šių žvalgomųjų tyrinėjimų tikslas nebuvo mūšio vietos nustatymas, reikėjo įsitikinti, ar būsimo paminklo vietoje nėra likę kokių nors mūšio pėdsakų. Žvalgomieji tyrinėjimai buvo atlikti 1997 m.

Tyrinėjimų vietoje ŠAM buvo iškasti 223 1x1 m dydžio šurfai. Jie buvo išdėstyti linijomis 10 m atstumu viena nuo kito, skersai ir išilgai lauko, skirto paminklui. Vėliau buvo iškastos dar 6 perkasos. Iš viso ištirtas 247 $m^2$ plotas.

Kasinėjimai parodė, kad tyrinėtame plote yra uždurpėjusio ežero pakraštys, jo smėlėta pakrantė ir molingas krantas. Nei ežere, nei pakrantėje nebuvo aptikta jokių žmonių veiklos pėdsakų. Ant molingo kranto penkiose vietose buvo aptiktos 6 ugniavietės. Jų aplinkoje neaptikta kultūrinio sluoksnio. Jos visos buvo po armeniu, ant įžemio. Keletui ugniaviečių buvo iškastos duobės, o kitose ugnis buvo deginta tiesiog ant žemės. Ugniavietės buvo pailgos ar apvalios, nuo 60x70 cm iki 1,5x2,8 m dydžio. Keleto jų pjūviai plokšti, 10 cm gylio, o kitoms iškastos duobės. Tokių ugniaviečių pjūviai pusapvaliai, o gylis 30 cm.

Nei ugniavietėse, nei jų aplinkoje nebuvo rasta jokių radinių. Ugniavietėse rasta tik angliukų, todėl kol kas jos nebuvo datuotos.